

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O‘RTA MAXSUS
TA’LIM VAZIRLIGI**

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot

instituti rektori

_____ **O.SH.Bazarov**

2022 y “_____” _____

**AMALIY GEOGRAFIYA
FANINING O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	700 000 – Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta’lim sohasi:	720 000 – Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari
Ta’lim yo‘nalishlari:	60722800 – Kadastr (ko‘chmas mulk kadastri)

Qarshi – 2022

Fan/modul kodi AGOE 1209		O'quv yili 2022-2023	Semestr 2	Kreditlar 4
Fan/ modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Amaliy geografiya	60	60	120
2.	Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga geografiyaning bevosita amaliyot bilan bog'liq soxalari haqida bilim va ko'nikmalar berishdan iborat. Fanning vazifasi – geografiyaning asosiy yo'nalishlari va tadqiqot uslublarini, aholi va xo'jalik tuzilishini to'g'ri tashkil etish maqsadlarida olib boriladigan landshaft tadqiqotlarining ilmiy asoslarini, injener va geografik shaharsozlik yo'nalishlarida amaliy geografiyaning usul va uslublarini qo'llash yo'llari haqida tegishli bilimlarni o'rgatishdan iborat. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Geografiya fani, predmeti, tadqiqot obyekti. Fanning maqsadi va vazifalari Geografiya fani, predmeti, tadqiqot obyekti. Fanning maqsadi va vazifalari, qisqacha rivojlanish tarixi. O'quv fanining boshqa tabiiy fanlar bilan bog'liqligi. 2-mavzu. Amaliy geografiyaning metodologik asoslari Amaliy geografiyaning ilmiy yo'nalishlari va tadqiqot metodlari. Tabiat – aholi – xo'jalik tizimi tuzilishidagi o'zaro ta'sir va aloqadorliklar. Tabiiy va ijtimoiy – iqtisodiy jihatdan o'ziga xos xususiyatlari. 3-mavzu. Amaliy geografiyaning ilmiy yo'nalishlari Qishloq xo'jalik maqsadlarida olib boriladigan landshaft tadqiqotlari.			

Qishloq xo'jalik maqsadlarida tabiiy geografik rayonlashtirish. Meliorativ tadbirlarni loyihalarini asoslash uchun tabiiy-meliorativ rayonlashtirish. Landshaft-eroziya jarayonlarini rayonlashtirish. Tabiiy geografik komplekslarni o'zlashtirish va sug'orish uchun kompleks baholash. Rayon planirovkasi, geografik ekspertiza, geografik prognoz va b.

4-mavzu. Muhandis - geografik yo'nalishi

Sanoat korxonalarini joylashtirishda amaliy geografiyaning roli va ahamiyati. Injener-geografik va gidrogeologik izlanishlarda landshaft-indikatsiya metodi. Foydali qazilma konlarini izlash ishlarida landshaft-geokimyoviy izlanishlar. Landshaft arxitekturasini. Yo'l qurish, shahar qurilishi nuqtai nazaridan tabiiy geografik rayonlashtirishlar.

5-mavzu. Tibbiy geografik tadqiqotlar

Inson-tabiatga ta'sir etuvchi asosiy omil sifatida. Inson ta'sirida tabiiy muhitning o'zgarishi. Atrof-muhit va inson salomatligi. Kasalliklar o'choqlari tabiati. Tibbiy landshaftshunoslik.

6-mavzu. Ekologik muammolarni hal etishda amaliy geografiya

Iqlim o'zgarishi. Cho'llanish jarayoni. Dunyo okeanining ifloslanishi. O'rmon ekosistemalari, ularning hozirgi ahvoli va istiqbollari. Dunyoviy ekologo-geografik muammolar va ularni yechish yo'llari. Regional ekologo-geografik muammolar.

7-mavzu. Yer va suv resurslaridan foydalanishda amaliy geografiya

Yer resurslari va ularning turlari. Tuproq bonitirovkasi. Suv resurslari va ularning tarqalishi. Yer va suv resurslarini loyihalash va oqilona foydalanishda landshaft tahlili, havzaviy yondashuv.

8-mavzu. Amaliy geografiyada dftshoratlashtirish

Geografik bashorat va bashoratlashtirish. Tabiiy geografik bashoratlashtirish prinsiplari va metodlari. Bashoratlashtirish bosqichlari. Geotizimlar taraqqiyotini prognozlash. Bashoratning muddatlilik va ko'p variantlilik. Global geografik bashoratlar. Regional va mahalliy geografik

bashoratlar.

9-mavzu. Sanoat korxonalari, aholi punktlarini iqtisodiy geografik jihatdan o'rganish

Muhandis-geografik tadqiqotlar. Muhandislik inshootlari va ularning turlari. Iqtisodiy rayonlar va ijtimoiy infratuzilmani iqtisodiy geografik jihatdan o'rganish. Sanoat korxonalarini joylashtirishda amaliy geografiyaning roli va ahamiyati. Sanoat tarmoqlari va ularning joylashtirish xususiyatlari. Erkin iqtisodiy zonalar. Ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilma.

10-mavzu. Hududiy ishlab chiqarish majmualari va klasterlar

Hududiy majmualar geografiya fanining asosiy tushunchalaridan biri. Hududiy majmualarning turlari. Hududiy ishlab chiqarish majmualari. Energiya ishlab chiqarish sikli g'oyasining amaliy ahamiyati. Klasterlar va ularning turlari.

11-mavzu. Tabiiy sharoit va resurslarni xalq xo'jaligining turli tarmoqlari nuqtai nazaridan baholash

Tabiiy sharoit va tabiiy resurslar, ularning hududiy birikmalari. SWOT – tahlil usuli va undan foydalanish. Baholashning prinsiplari va metodlari. Baholash mezonlari.

12-mavzu. Qishloq joylar geografiyasi, qishloq xo'jaligida agroiqlimiy resurslarni baholash.

Qishloq xo'jaligida agroiqlimiy resurslarni baholash. Agroiqlimiy resurslar; tuproq, namlik, harorat va ularning geografik xususiyatlari. Agrogeografik rayonlashtirish. Vegetatsiya davri ijobiy harorat yig'indisi va uning hududiy farqlari.

13-mavzu. Tabiiy resurslardan foydalanish va geoeologik muammolar

Tabiiy sharoit va tabiiy resurs tushunchalari. Tabiiy resurslar turlari va ularning tarqalishi. Tabiatdan foydalanishning geotizimlarga ta'siri va geoeologik muammolarning kelib chiqishi. Geoeologik muammolar,

ularning oldini olish va bartaraf etish tadbirlari.

14-mavzu. Geografik ekspertiza

Geografik ekspertizaning mohiyati va maqsadi. Qurilgan yoki qurilishi mo'ljallangan obyektlarni geografik jihatdan ekspertiza qilish. Geografik bilim, geografik fikrlash va geografik madaniyat.

15-mavzu. Geografik bashorat

Bashorat (prognoz) qilish tamoyilari va metodlari geografik bashorat va kartografiya. Demografik bashorat, uning muddatlari va aniqligini belgilovchi omillar. Geografik modellashtirish, maqsadli dasturiy yondashuv. Geografik bashoratda geotizim va hududiy-majmualardan foydalanish.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu. Tabiiy sharoit va tabiiy resurslar hamda xo'jalik tarmoqlarining hududiy tarkibidagi o'zaro aloqadorliklarini tahlil qilish

2-mavzu. O'zbekistonning u yoki bu tabiiy geografik okrugi yoki birorta daryo vodiysi tabiiy sharoitini tahlil qilish

3-mavzu. Agrogeografik tadqiqotlarni hisobga olishning regional va mahalliy bashoratlari

4-mavzu. Muhandis-geografik yo'nalish bo'yicha hududni baholash va yer kadastri

5-mavzu. Relyef, tog' jinslari (litologiya), yer osti va usti suvlari, tuproq, o'simlik va boshqalarni, landshaft kartalarini tuzish va ulardan xo'jalik nuqtai nazardan foydalanishni o'rganish

6-mavzu. Tabiiy sharoit va tabiiy resurslar o'zgarishini bashorat qilish

7-mavzu. Suv resurslari, muhofazasi va ulardan samarali foydalanish masalalari

8-mavzu. Geografik ekspertiza va geoekologiya

9-mavzu. O'zbekiston ekologik kartasini tahlil qilish

10-mavzu. Xalq ho'jaligiga ta'sir etadigan tabiiy geografik jarayonlar

	tavsifi 11-mavzu. O‘zbekistonda erkin (maxsus) iqtisodiy zonalar (Angren, Jizzax, Navoiy) tavsifi 12-mavzu. Sanoat korxonalarini joylashtirishning shart-sharoitlarini baholash 13-mavzu. SWOT – tahlili usuli va undan foydalanish 14-mavzu. Ekstropolyatsiya usuli va demografik prognozlash (tanlangan hudud misolida) 15-mavzu. Yangi qurilayotgan korxonalarni geografik ekspertizasi Amaliy mashg‘ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor- o‘qituvchi tomonidan o‘tkazilishi zarur. Mashg‘ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o‘tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo‘llanilishi maqsadga muvofiq. III. I. Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo‘yicha ko‘rsatmalar. Fan bo‘yicha laboratoriya ishlari namunaviy o‘quv rejada ko‘zda tutilmagan. III. II. Kurs ishini tashkil etish bo‘yicha uslubiy ko‘rsatmalar. Fan bo‘yicha kurs ishi namunaviy o‘quv rejada ko‘zda tutilmagan. IV. Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar Mustaqil ta’lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: 1. Amaliy geografiyada tanlangan asosiy ilmiy yo‘nalishlar bo‘yicha mustaqil tadqiqot olib borish 2. Shahar qurilishi va amaliy geografiya 3. Amaliy geografiyada injener-geografik tadqiqotlarning ahamiyati 4. Amaliy geografiyada landshaft tadqiqotlari 5. Tibbiy geografik izlanishlar 6. Umumiy geografik qonunlar va ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish 7. Amaliy geografiya va modellashtirish 8. Amaliy geografiya va turizm
--	--

	9. Amaliy geografiya va melioratsiya 10. Ayrim hududlarning tabiati va tabiiy resurslarini muhofaza qilish tadbirlarini ishlab chiqish 11. Geografik okrug yoki rayonlarning xalq xo'jaligining u yoki bu tarmog'ini rivojlantirish nuqtai nazaridan geografik ekspertizani tuzish Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3.	V.Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • Tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy hodisalarni ilmiylik va mantiqiylik asosida o'rganishni bilishi kerak; • mustaqil va zamonaviy fikrlash, olgan bilimlarini amaliyotga tadbqiq qilishga va ilmiy tadqiqotlarni tashkil etish hamda bajarishga doir ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak; • geosistemalar rivojlanishining bashorati va ularni boshqarish, turli geosistemalar bo'yicha dala tadqiqot ishlari olib borish metodlari, hududlar tabiiy resurslarini baholash, hududiy majmualar shakllanish va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq qilishda ilmiy tadqiqot usullarini qo'llay bilish va xulosalar chiqarish malakalariga ega bo'lish kerak.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar(mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar

5.	VIII. Kreditni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushinchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma (test) ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar: 1. Baratov R. “O‘zbekiston tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar”. Toshkent "Cho‘lpon", 2005 y. 2. Tojiyeva Z.N. “Aholi geografiyasi”. Toshkent "Noshir", 2019 y 3. Soliyev A., Qarshiboyeva L. “Iqtisodiy geografiyaning nazariy va amaliy masalalari”.-T.: Ziyo, 1999. 4. Isachenko A.G. “Optimizatsiya prirodnoy sredi”. M, Misl, 1980 5. Baburin V.A., Mazurin Y.L. “Geograficheskiye osnovi upravleniya”.- M.: Delo, 2000. Qo‘shimcha adabiyotlar: 1. Gerasimov I.P.” Konstruktivnaya geografiya”. - M.: Nauka, 1976. 2. Preobrajenskiy V.S.” Poisk v geografii. “- M.: Prosvesheniye, 1986. 3. Isachenko A.G. K “Metodike prikladnix landshaftnix issledovaniy”. Izv. Vsesoyuzn. Geogr. Obshestva. 1972, T. 104 vip. V, s 417-420 4. Isachenko A.G. “Prikladnoye landshaftovedeniye”. M.: MGU, 1976 152 str. 5. Nikolayev V.A.” Landshafti aziatskix stepey”. M.; 1999. 6. Goudie A. Physische Geographie. Munxen. «Westerman» 1997. 7. Nigmatov A.N. Yusupov R. «Tabiiy geografik komplekslar va ekzogen jarayonlar.» T.: Turon iqbol, 2006 8. Xasanov I.A.» Otsenka prirodnix territorial’nix kompleksov karshinskoy stepi dlya orositel’noy melioratsii». T.: «Fan» 1981. Axborot manbalari 1. www.lex.uz–O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari

	milliy bazasi. 2. http://www.Ziyo.net 3. https://t.me/axborotnoma jurnali 4. http://www.landkadast.com 5. http://www.gisinfo.ru/edu/edu.htm 6. www.gwpcacena.org
	Fan dasturi Qarshi muhandislik - iqtisodiyot instituti Kengashning 202__ yil “__” _____ dagi ____ -sonli qarori bilan tasdiqlangan.
	Fan/modul uchun ma’sular: N.Irnazarova - QarMII, “Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish” kafedrasi dotsenti
	Taqrizchilar: J.O‘rinov. - TIQXMMI Qarshi filiali “Umumtexnika fanlari” kafedrasi kata o‘qituvchisi SH.Fayziyev. – QarMII, “Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish” kafedrasi dotsenti